

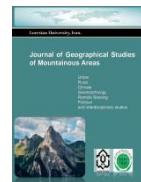

Research Paper

Online ISSN: 2717-2325

Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas

journal homepage: <http://www.gsma.lu.ac.ir>

Analyzing the Effects of Political Economy of Oil on the Income Structure of Urban Spaces (Case: Municipality of Tehran)

Saeed Nikoomaram^a, Mostafa Behzadfar^{b*}, Bijan Safavi^c

^a PhD student, Department of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

^b Professor of Urban Design Department, Faculty of Architecture and Urban Planning, University of Science and Technology, Tehran, Iran.

^c Assistant Professor, Department of Economics, Faculty of Law, Political and Economic Sciences, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 3 August 2022;

Accepted: 1 September 2022

Available online 21 December 2022

Keywords:

Political Economy,
Oil Economy,
Urban Space,
Income,
Tehran.

ABSTRACT

The aim of this study was to analyze the effects of political economy of oil on the income structure of the municipality of Tehran. In order to achieve the research objective, deductive strategy based on quantitative method was used. The statistical population of the study consisted of experts and scientific-executive elites corresponding to the title of the research, and using systematic sampling method based on sampling logic, 50 people were selected for the sample. The research indicators were categorized into 4 groups (political economy of oil, political economy of space, spatial developments of city and municipality's income). As an effect and dependent variable, the urban space structure of Tehran is influenced by independent variables such as political economy of oil, political economy of space and urban income. Smart PLS was used to analyze the data. The results of data analysis showed that among the items explaining the political economy of oil, the items including growth and capital accumulation as well as rent seeking had maximum realization. Also, dominant production method and globalization and economic restructuring were the main priorities in the political economy of space. Among the influential components related to urban income, except for lack of consistency of duties and responsibilities of municipality with financing resources which had minimal realization, other components such as sustainable incomes, taxes and local duties, state assistance share, access to resources of private sector and financial and capital markets, and reform of laws resulting in sustainable income for municipality had the highest impact and effect which should be paid more attention in redefining the income sources for Municipality of Tehran.

1. Introduction

In Tehran, the rapid increase in population and incomes and the concentration of economic, social, administrative and cultural activities are associated with unfair distribution of income of urban growth factors, and the increasing accumulation of capital and attracting the most effective factors and elements of production cause unexpected economic and social growth of the capital, but the lack of balanced distribution of growth makes it difficult to

achieve the goal of creating a homogeneous economic and social society. Tehran develops more like a combination of heterogeneous regions. Physical development and economic growth of Tehran towards the north result in the separation of income classes as well as continuous displacement of higher income classes to the north of the city, leaving south of the city for newly arrived immigrants and low-income classes with less skill and education.

2. Methodology

*Corresponding Author.

Email Adresses: snikoomaram@yahoo.com (S. Nikoomaram), behzadfar@just.ac.ir (M. Behzadfar), b_safavi@azad.ac.ir (B. Safavi).

To cite this article:

Nikoomaram, S., Behzadfar, M., Safavi, B., (2022), Analyzing the Effects of Political Economy of Oil on the Income Structure of Urban Spaces (Case: Municipality of Tehran). Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas, 3 (11), 115-132.

DOI: [10.52547/gsma.3.3.115](https://doi.org/10.52547/gsma.3.3.115)

This is an applied research in terms of purpose and it seeks to explain reasons and effects between the components of political economy of space (oil economy) and urban income on the structure of urban space. In order to achieve the purpose of the research and answer questions of reasons, a deductive research strategy based on quantitative method was used. The statistical population of the study consisted of experts and scientific-executive elites working in scientific societies and developmental executive institutions, and using systematic sampling method based on sampling logic, 50 people were selected as the sample. According to the type of research, data collection methods and tools including field method and researcher-made questionnaire were used according to the research structures. Considering quantitative methodology, data collection and analysis method and tool using inferential method based on the fitness indicators of measurement model such as index reliability, combined reliability, factor load coefficients, convergent validity, divergent validity, and Fornell-Larcker method, the structural model such as meaningful numbers, coefficient of determination and effect size, and the overall model fit, smart PLS software was used.

3. Results

Investigating the severity of the relationship between research variables is one of the most important evaluation criteria in structural equations model. In this regard, in order to determine the intensity of the relationship between hidden exogenous variables (political economy, political economy of space and urban income) and hidden endogenous variable (urban space structure), the coefficient of determination and effect size were used. The findings indicated the fact that the distribution of data of research variables in skewness and kurtosis test was within the acceptable range.

4. Discussion

In order to strengthen the urban structure in Tehran, the indicators and components including sustainable urban income should be improved to achieve the optimal structure of urban space. In accordance with this effect, the result and spatial reflection of optimal urban structure and organization in the territorial and space domains and developmental organizations will gain spatial objectivity in the vision plan of Tehran.

5. Conclusion

According to the analyses and reviews, of the indicators of political economy of space, two indicators had maximum realization, two had interstate realization, one had minimal realization and two had no realization. Of the indicators of this component, the dominant production method, globalization and economic restructuring had maximum realization, which was consistent with the findings of Kazemian, Gh (2020) researches. Of the indicators of political economy, the growth and capital accumulation and rent seeking had maximum realization. The findings of this study were in line with and overlapped the results of the researches by Heidari (2020) and Samimi (2011). In addition, among the indicators explaining the urban income, 6 indicators including sustainable incomes (based on construction and building density sales), taxation and local duties, share of state assistance, access to private sector resources and financial and capital markets, reform of laws resulting in sustainable income for municipalities had maximum realization and incompatibility of municipal duties and responsibilities with financing resources had minimal realization. The consistency of the findings to the results of the researches indicated the fact that the findings of this study also confirmed the results of Nesari (2015) and Zenuz (2009).

تحلیل اثرات اقتصاد سیاسی نفت بر ساختار درآمدی فضاهای شهری (مطالعه موردی: شهرداری تهران)

سعید نیکومرام^۱، مصطفی بهزادفر^{۲*}، بیژن صفوی^۳

^۱ دانشجوی دکتری گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

^{۲*} استاد گروه طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت، تهران، ایران.

^۳ استادیار گروه اقتصاد، دانشکده حقوق، علوم سیاسی و اقتصادی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله

چکیده

دربیافت مقاله:

۱۴۰۱/۵/۱۲

پذیرش نهایی:

۱۴۰۱/۶/۱۰

تاریخ انتشار:

۱۴۰۱/۹/۳۰

واژگان کلیدی:

اقتصاد سیاسی،

اقتصاد نفتی،

فضای شهری،

درآمد،

تهران.

پژوهش حاضر با هدف تحلیل اثرات اقتصاد سیاسی نفت بر ساختار درآمدی شهرداری تهران تدوین شده است. در این راستای از استراتژی قیاسی مبتنی بر روش کمی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل خبرگان و نخبگان علمی - اجرایی مرتبط با عنوان تحقیق است؛ که با استفاده از شیوه نمونه‌گیری سیستماتیک و مبتنی بر منطق نمونه‌گیری، تعداد ۵۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب گردید. شاخص‌های تحقیق در ۴ گروه (اقتصاد سیاسی نفت، اقتصاد سیاسی فضای شهری، تحولات فضایی شهر و درآمد شهرداری) دسته‌بندی شدند. ساختار فضای شهری تهران به عنوان معلوم و متغیر وابسته تحت تأثیر متغیرهای مستقلی نظری، اقتصاد سیاسی نفت، اقتصاد سیاسی فضای شهری و درآمد شهري است جهت تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار Smart PLS استفاده شده است. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که از بین گویی‌های تبیین کننده مؤلفه اقتصاد سیاسی نفت، گویی «رشد و انباشت سرمایه» و «رانج‌جویی» دارای تحقق‌پذیری حداکثری بوده است. همچنین «شیوه تولید مسلط» و «جهانی شدن و تجدید ساختارهای اقتصادی از اولویت‌های اصلی در اقتصاد سیاسی فضای شهری باشدند. از بین مؤلفه‌های اثرگذار در حوزه درآمد شهری، به استثنای مؤلفه «عدم همخوانی وظایف و مسئولیت‌های شهرداری با منابع تأمین مالی» که دارای تحقق حداقلی است سایر مؤلفه‌ها نظری مؤلفه «درآمدهای پایدار، اخذ مالیات و عوارض محلى»، «سهم کمک‌های دولتی»، «میزان دسترسی به منابع بخش خصوصی و بازارهای مالی و سرمایه‌ای» و «اصلاح قوانین منتج به درآمد پایدار برای شهرداری» دارای بیشترین میزان اثرباری و اثرگذاری می‌باشند که می‌بایستی در باز تعریف منابع درآمدی برای شهرداری تهران به آن‌ها توجه ویژه تری نمود.

۱. مقدمه

اقتصاد فضای شهری توزیع فضایی و محل فعالیت اجزای یک اقتصاد و

جريان فضایی کالا و جمعیت اطلاق می‌شود (Small and

Witherick, 1990: 213). الگوی مکانی فعالیت‌های تشکیل دهنده

فضای تجلی روابط اقتصادی- اجتماعی و بهنوبه خود زمینه‌ساز

موجودیت آن‌هاست (Athari, 2009: 57). از نظر اوری فضای بعد

برجسته نظام سرمایه‌داری محسوب می‌شود (Urry, 1985: 21).

* نویسنده مسئول

پست الکترونیک نویسنده‌گان: snikoomaram@yahoo.com (س. نیکومرام، b_safavi@azad.ac.ir) (م. بهزادفر، صفوی).

نحوه اسنادهایی به مقاله: نیکومرام، سعید؛ بهزادفر، مصطفی؛ صفوی، بیژن (۱۴۰۱). تحلیل اثرات اقتصاد سیاسی نفت بر ساختار درآمدی فضاهای شهری (مطالعه موردی: شهرداری تهران). *فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی*، سال سوم، شماره ۱۱(۳)، صص ۱۱۵-۱۳۲.

Doi:10.52547/gsma.3.3.115

این استقلال اقتصادی سبب می‌شود که دولت از ایجاد انگیزه و فراهم کردن زمینه مساعد برای بخش تولیدی برای جذب درآمدهای مالیاتی بیشتر غافل بماند. مطالعه‌های زیادی تأثیر منفی و مخرب در آمدهای نفتی را بر حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و ... و به صورت کلی، بر مسیر توسعه^{۱۱} کشورهای صادرکننده نفت اثبات کرده‌اند. در آمدهای ارزی حاصل از نفت به عنوان عاملی ضد تولید در اقتصاد عمل می‌کند و هرگاه در آمدهای نفتی سهم عمدات از تولید ملی را به خود اختصاص داده‌اند سهم بخش‌های مولده صنعت و کشاورزی در درآمد ملی کاهش یافته و در عوض بخش ساختمن و مستغلات رشد زیادی را تجربه کرده است. به طوری که با افزایش درآمد این کشورها در اثر کشف نفت موجب تمرکز سرمایه و رشد روزافزون شهرها و به دنبال آن افزایش زیرساخت‌ها و رونق ساخت‌وساز (Witlox and Derudder, 2007: 36) و در نتیجه تأثیر منفی و مخرب آن بر بخش تولید انگیزه سرمایه‌دارها را برای سرمایه‌گذاری در محیط مصنوع افزایش دادند. بنابراین انتظار می‌رود در پایتخت‌های متکی به اقتصاد نفتی و در آمدهای حاصل از آن، فرآیند تولید فضای متفاوت از سایر شهرها و پایتخت‌هایی باشد که اقتصادی متعدد، پویا و مبتنی بر تولید دارند. در برخی از کشورها مانند آمریکا، کانادا، انگلیس و آفریقای جنوبی، تکیه عده درآمد شهرداری‌ها بر مالیات و دارایی غیرمنقول است، حال اینکه کشورهایی از قبیل فنلاند و سوئد، نسبت مهمی از درآمد خود را با دریافت سهمی از مالیات اشخاص و شرکت‌ها تأمین می‌کنند. در کشورهای اتریش و آلمان، قسمت مهمی از درآمد شهرداری‌ها از محل عوارض دریافتی از مؤسسات انتفاعی و محل‌های کسب و کار تأمین می‌شود، در صورتی که در ایتالیا تکیه عده بر روی عوارض غیرمستقیم، تأمین‌کننده بخش اعظم درآمد شهرداری‌های این کشور می‌باشد (Esaai Khosh, 2008).

در کشورهای توسعه‌یافته با استفاده از روش‌های علمی همواره منابعی را برای کسب درآمد انتخاب می‌کنند که به اتکای

یک اقتصاد، اقتصاد فضای نامبله می‌شود (Seifaldini, 2011: 372). در رویکرد اقتصاد سیاسی فضای هر ایدئولوژی اقتصادی و هر فلسفه سیاسی، فضای جغرافیایی خاص خود را می‌سازد. شهر از دید اقتصاد سیاسی فضای در مجموع چکیده و مخلص تناقضات سیاسی سرمایه‌داری است و همچنین سنگر مستحکم این نظام نیز به شمار می‌رود. دولت‌ها در جریان‌های مختلف که خود را همچون «تحلیل هنجارین» می‌نمایاند و در حوزه برنامه‌ریزی نیز با Abdi ماهیت اجتماعی و سیاسی برنامه‌ریزی سروکار دارند (Daneshpour, 2007: 70).

هر شهری، متأثر از ساختار سیاسی حاکم بر آن کشور است. همچنین، فرایند‌های سیاسی بین‌المللی (تحریم‌های اقتصادی، تفاهم‌نامه‌ها و توافق‌های تجاری، همکاری‌ها و دشمنی‌های جهانی) می‌توانند زندگی شهری را در سطح محلی تحت تأثیر قرار دهند. پس هر شهری در سلسله‌مراتب جهانی، موقعیت خاصی دارد و زندگی شهری (هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم در کشورهای در حال توسعه)، تحت تأثیر موقعیت خاص آن شهر و مشارکت آن در نظام جهانی است در واقع، فضای مدیریتی هر شهری را می‌توان پژوهش‌یافته اقتصاد سیاسی در زمان و مکان خویش دانست (Yousufian Ahri and Jalali, 2015: 1).

الگوی شهری نیز به شدت متأثر از بروز تغییرات در ساختار اقتصادی است، جهانی شدن اقتصاد، چهره بسیاری از شهرها را عوض کرده است. به طوری که در اغلب شهرها به جای صنعت، بخش خدمات حاکم است (Saunders, 2012). نفت و درآمدهای آن در صد سال اخیر تأثیر مهم و انکار نشدنی بر تحولات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی ایران داشته است (Heidari, 2021: 738).

یکی از ویژگی‌های مشترک اقتصادهای نفتی در کشورهای در حال توسعه این است که دولت‌ها مرکز ایناشت اقتصادی و دریافت درآمدهای نفتی هستند. این عامل سبب می‌شود دولت استقلال اقتصادی بی‌سابقه و بی‌مانندی از جامعه داشته باشد و به دولت اجازه و توانایی حضوری گسترده و وسیع در اقتصاد بدهد،

(Yarmohammadian, 2013). به همین دلیل شهرداری‌ها به تدریج به درآمدهای ناپایدار و ناسالم متولّ شدند، بدون آنکه به تعادل سوء این درآمدها توجه کنند (Basiri Parsa, Nireh and Akbari, 2009).

در واقع، چگونگی تأمین منابع مالی پایدار شهری همواره، یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی سیاستمداران و برنامه‌ریزان شهری است. با افزایش نیاز به خدمات عمومی در شهرها و محدودیت‌های مالی شهرداری‌ها از سوی دیگر، این چالش روزبه‌روز بیشتر می‌شود.

در تهران، افزایش سریع جمعیت و درآمدها و تمرکز فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، اداری، فرهنگی با توزیع ناعادلانه درآمد عوامل رشد سطح شهری همراه است و تجمع روزافرون سرمایه و جذب مؤثرترین عوامل و عناصر تولیدی باعث رشد غیرمنتظره اقتصادی و اجتماعی پایتخت شده است، لیکن عدم توزیع معادل رشد، رسیدن به هدف ایجاد جامعه‌ای همگن اقتصادی و اجتماعی را مشکل می‌سازد و رشد تهران بیش از بیش به صورت ترکیبی از مناطق ناهمگن توسعه می‌یابد. توسعه فیزیکی و جهت رشد اقتصادی شهر تهران به‌سوی شمال باعث جدایی گروه‌های درآمدی شده و جابه‌جایی مداوم طبقات درآمدی بالاتر به‌سوی شمال شهر و جنوب شهر را برای مهاجران تازه‌وارد و طبقات کم درآمد با مهارت و میزان تحصیلات کمتر و امکان‌گذار (Mahdavivafa et al, 2009). در همین راستا، از جمله تحقیقاتی که ارتباط موضوعی با عنوان تحقیق دارند می‌توان به مواردی از قبیل زیر اشاره نمود:

(Mahdavivafa et al, 2009) نقش اقتصاد سیاسی در ساختار فضایی تهران و پیرامون را بررسی کرده‌اند و عنوان داشتند ماهیت دولت و اقتصاد ایران از سخن نفتی است که بر اثر این رانت، ساختار کلان‌شهر تهران و پیرامون نیز دچار دگرگونی شده است و این موضوع، بهویژه از دهه ۱۳۵۰ تاکنون تأثیرگذارتر بوده است. (Imani Shamlou and Rafiyan, 2015) مقاله‌ای با عنوان: قدرت

آن می‌تواند در ارائه بهتر خدمات شهری اقدام نمایند متأسفانه شهرداری‌های ایران قادر چنین پشتونه‌های مناسبی برای کسب درآمد می‌باشد (Samimi and Mirhashmi, 2013: 1) به طوری که مشکل و محدودیت منابع مالی شهرداری‌های کشور به دلیل فقدان توجه به مبانی نظری مالیه محلی در طراحی نظام درآمدی شهرداری (Zenouz, 2008: 4) و عدم همخوانی وظایف مسئولیت‌های دولت محلی با اختیارات و منابع تأمین مالی آن‌هاست (Kazemian, 2021: 210). با وجود این، بیش از ۹۵ درصد از منابع مالی شهرداری‌ها، از محل درآمدهای محلی درون شهرها تأمین می‌شوند و وابستگی به کمک‌های بلاعوض دولتی کمتر از ۵ درصد است (Nesari, 2015: 100). لذا فقدان درآمد کافی نه تنها سبب عدم ایجاد خدمات ضروری در شهر می‌شود بلکه، اساساً اجرای تمامی طرح‌ها و برنامه‌های شهری را با مشکل مواجه خواهد ساخت (Jamshidzadeh, 2012: 29).

در سال‌های اخیر با افزایش درآمدهای نفتی و بروز بیماری هلنلندی در اقتصاد ایران و به دنبال آن رونق‌بخش ساختمان و همچنین با ظهور شوراهای و کاهش تصدی‌گری دولت در امور مدیریت شهری شهرداری کلان‌شهرها با صدور پروانه‌های ساختمان سعی در تأمین درآمدهای خود دارند در حال حاضر بیش از ۷۰ درصد درآمدهای شهرداری‌های کشور ناپایدار بوده و مربوط به فعالیت‌های ساخت و ساز ساختمانی می‌باشد که رونق و رکود این بخش نیز متأثر از شرایط اقتصاد وابسته به درآمدهای نفتی است (Samimi and Mirhashmi, 2013: 1). همزمان با اعمال سیاست خودکفایی اقتصادی و عدم اتکای صرف به درآمدهای نفتی، شهرداری‌ها جهت تأمین هزینه‌های خود به شیوه‌های مختلفی متولّ شدند که مهم‌ترین آن‌ها، وضع عوارض جدید یا گسترش عوارض موجود بود؛ مانند عوارض ساختمان‌ها، فروش تراکم، جریمه تغییر کاربری اراضی، جریمه افزایش تعداد طبقات ساختمان، جریمه حذف پارکینگ از ساختمان و جریمه کمیسون ماده صد یا تخلفات ساختمانی (Akbari And

نتایج تحلیل‌های پژوهش آن‌ها، بر مبنای فلسفه ایجاد ابر پروژه‌های ساختمانی در مشهد در چارچوب پنج عامل شناسایی و تثیت شده، نشانگر نقش پیشان دینامیزم‌های سیاست‌گذاری در سطح فراملی، نیروهای نهادی-تشکیلاتی در سطح ملی-منطقه‌ای و نیروهای اقتصادی و سیاسی در سطح محلی است. (El-Anshasy, 2012) در مقاله‌ای به طور تجربی به بررسی نقش قیمت نفت در تعیین سیاست‌های مالی در کشورهای صادرکننده نفت پرداخته شده است. نتایج نشان‌دهنده این موضوع می‌باشد که سیاست‌های مالی در کشورهای صادرکننده نفت، علاوه بر شوک‌های قیمت نفت، تحت تأثیر نوسانات قیمت نفت نیز قرار می‌گیرند و این اثر به صورت نامتقارن می‌باشد؛ به طوری که یک میزان افزایش و کاهش در قیمت نفت، اثرات نامتقارنی بر سیاست‌های مالی در کشورهای صادرکننده نفت خواهد گذاشت. (and Wind)

Ibrahim, 2020 مقاله‌ای با عنوان: توسعه شهری دمشق در زمان جنگ: چگونه جغرافیا و اقتصاد سیاسی جنگ بر الگوهای مسکن تأثیر می‌گذارد را تدوین نمودند، نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد؛ جنگ داخلی فقر مسکن را تشدید می‌کند و به افزایش سطوح جدایی اجتماعی-اقتصادی نیز کمک می‌کند (and Collier)

Gruendel, 2022 طراحی در دولت: برنامه‌ریزی شهری، فضاسازی و سیاست در شهر مطرح کردند، این مقاله استدلال می‌کند که طراحی در دولت می‌تواند به عنوان طراحی سیاست تحلیل شود. توجه آن به کیفیت‌های زیبایی‌شناختی یا عملکردی اشیاء مادی - خواه یک محصول تولیدی، ساختمان یا کالای لباس - نیست، بلکه به کار مدام سازماندهی استدلال و تصمیم‌گیری درباره مشکلات پیچیده و در مقیاس بزرگ فضاهای شهری است.

چگونگی تأمین منابع مالی پایدار شهری یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی سیاستمداران و برنامه‌ریزان شهری است. با افزایش نیاز به خدمات عمومی در شهرها و محدودیت‌های مالی شهرداری‌ها از سوی دیگر، این چالش روزبه روز بیشتر می‌شود. بر مبنای تعریف مرکز اسکان بشر سازمان ملل متحد در آمد پایدار

و باز تعریف نظریه برنامه‌ریزی شهری (با تأکید بر دیدگاه اقتصاد سیاسی فضا) تدوین نمودند، نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد، ظهور رویکردهای انتقادی تبیین گر قدرت (سیاست) در عرصه علوم اجتماعی و برنامه‌ریزی شهری در دهه‌های اخیر، نفوذ سازوکارهای سرمایه‌داری در برنامه‌ریزی شهری را آشکار کرده و به تبع آن موجب باز تعریف برنامه‌ریزی شهری در شکل رویکردهای برنامه‌ریزی با ماهیت توزیعی به قدرت شده است. (Kamran, 2017) تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر ارتقای سطح فضای جغرافیایی استان قم را مورد مطالعه قرار دادند، نتیجه تحقیق آن‌ها نشان داد؛ در ارتقای سطح سیاسی شهرستان قم، عامل سیاسی- مذهبی نقش اصلی را ایفا نموده است. (Borhani et al, 2016)، رابطه بین تغییرات کاربری زمین شهری و اقتصاد سیاسی فضا در قالب مدل مفهومی، ارائه نمودند. (Heidari et al, 2021) پیشان‌های اقتصاد نفتی و تأثیرات آن بر کیفیت زیست پذیری جوامع محلی در شهرهای استخراجی را ارزیابی کردند نتایج مطالعات آن‌ها نشان داد، هیچ‌یک از عوامل اقتصاد نفتی در گروه متغیرهای دووجهی قرار نگرفتند که این امر نشان‌دهنده تأثیرات نه‌چندان زیاد و مثبت نفت بر مقوله زیست پذیری شهری است؛ چنان‌که به واسطه استقرار صنعت نفت در شهر بهبهان، زیرساخت‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی شهر، متحول شده است که البته این تحولات مطلوب نبوده و کیفیت زندگی ساکنان را بهتر نکرده است. در این میان، شاخص اقتصادی، متأثر از عملکرد صنعت نفت، به افزایش فاصله طبقاتی، استفاده نکردن از نیروهای بومی و جدایی گزینی اکولوژیکی در شهر منجر شده و به دلیل اشتغال زایی برای افراد غیربومی و ساکن شهرهای بزرگ از جمله تهران، افزایش درآمد ساکنان غیربومی شهر را رقم‌زده است؛ بنابراین باید راه‌های بهتری برای تعامل صنعت نفت و بومیان تدارک داده و توسعه منطقه‌ای پایدار محقق شود. (Kazemian et al, 2021) دینامیزم‌های سازنده پروژه‌های بزرگ‌مقیاس شهری با رویکرد اقتصاد سیاسی فضا را در کلانشهر مشهد مورد مطالعه قرار دادند؛

کمی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل خبرگان و نخبگان علمی - اجرایی شاغل در مجتمع علمی و نهادهای اجرایی توسعه‌ای است؛ که با استفاده از شیوه نمونه گیری سیستماتیک و مبتنی بر منطق نمونه گیری، تعداد ۵۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب گردید. متناسب با نوع پژوهش، از روش و ابزار گرداوری داده‌ها شامل روش میدانی و ابزار پرسش نامه محقق ساخته شده به تفکیک سازه‌های پژوهش استفاده شده است. با توجه روش شناسی کمی، روش و ابزار گرداوری داده‌ها، روش و ابزار تحلیل داده‌ها با استفاده روش استنباطی مبتنی بر شاخص‌های برازش مدل اندازه-گیری نظیر (پایایی شاخص، پایایی ترکیبی، ضرایب بارهای عاملی، روایی همگرا، روایی واگرا، روش فورنل و لارکر)، مدل ساختاری نظیر (اعداد معناداری، ضریب تعیین، معیار اندازه تاثیر) و برازش کلی مدل و از نرم افزار Smart PLS استفاده شده است. در جدول شماره ۱، مهمترین شاخص‌های اقتصاد سیاسی و تاثیر آن بر ساختار درآمدی فضاهای شهری در کلانشهر تهران پرداخته شده است.

عبارت است از؛ حداکثر در آمد قبل دسترس در یک دوره زمانی، با تضمین ایجاد همان سطح در آمد در دوره آینده در شرایطی که نظام اقتصادی با محدودیت‌های منابع، نیروی کار، سرمایه‌های Mesgari et al, 2018: 77 تولیدی و سرمایه‌های طبیعی مواجه است (درآمدهای ناپایدار، درآمدهای هستند که به طور مقطعي و بر اساس فعالیت‌های خاص، نصیب شهرداری می‌شوند که با حذف آن فعالیت، این درآمد مکتبه نیز حذف خواهد شد. حتی ممکن است عواید حاصل از این درآمد، بسیار بالا باشد. درآمد ناشی از عوارض مازاد تراکم و درآمد ناشی از تحالفات ساختمانی، عوارض استاد رسمی، عوارض بر پروانه‌های ساختمانی، عوارض بر زمین‌های بایر، عوارض فروش کارخانه‌ها و غیره، درآمدهای غیر مستمر یا ناپایدار هستند Hamonpad Consulting Engineers , 2012

۲. روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است و به دنبال تبیین، چرایی و اثرات بین مؤلفه‌ها یا قتصاد سیاسی فضا (اقتصاد نفتی) و درآمد شهری بر ساختار فضای شهری می‌باشد در راستای تحقق هدف پژوهش و به منظور پاسخگویی به سوالات چرایی از استراتژی پژوهش قیاسی مبتنی بر روش

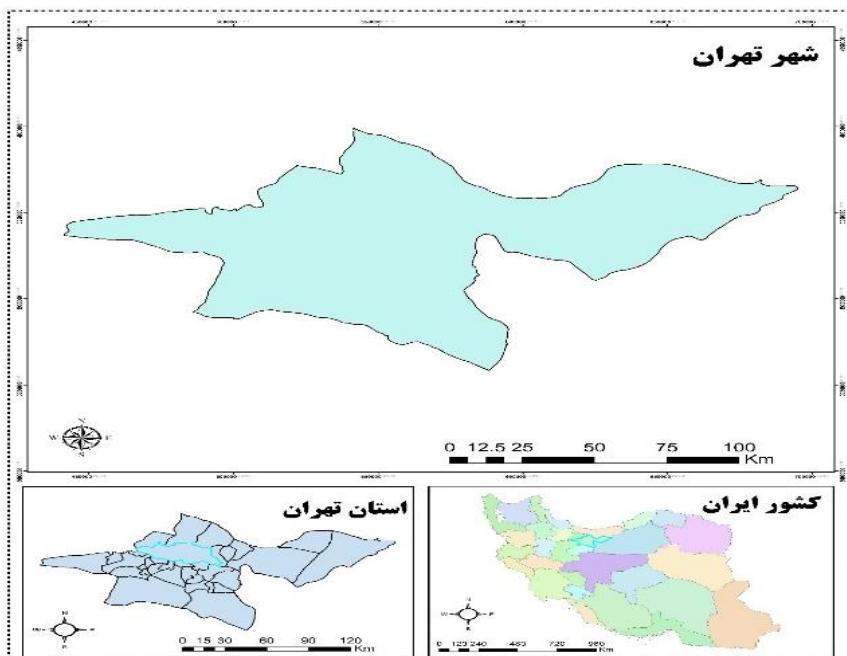
جدول ۱. شاخص‌های اثرات اقتصاد سیاسی نفت بر ساختار درآمدی فضاهای شهری

اقتصاد سیاسی	اقتصاد سیاسی نفت	تحولات فضای شهر	درآمد شهرداری
تعامل دولت و بازار	شیوه تولید مسلط	بازساخت شهری	سهم کمک‌های دولتی
رشد و انبساط سرمایه	تحولات فضایی	تراکم و پراکندگی جمعیت	درآمدهای ناپایدار (متکی بر ساخت و ساز و فروش تراکم)
رافت جویی	جهانی شدن و تجدید ساختارهای اقتصادی	سازماندهی فضای شهری	میزان دسترسی به منابع بخش خصوصی و بازارهای مالی و سرمایه‌ای
تخصیص منابع	بازساخت فضای شهر	کیفیت رفاه اجتماعی	اصلاح قوانین منتج به درآمد پایدار برای شهرداری
عدم پاسخگویی و شفاقت در نظام مالی		تغییر کاربری‌ها	اخذ مالیات و عوارض محلی
تأثیر عوامل غیررسمی در تصمیم-گیری‌های اقتصادی برای شهر		میزان اثرگذاری طرح‌های شهری	عدم همخوانی وظایف و مسئولیت‌های شهرداری با منابع تأمین مالی
کشش ناپذیری بازار		در ایجاد رانت و ارزش افزوده برای شهر	رانت خواری زمین و مسکن
نابرابری شهری		رانت خواری زمین و مسکن	جدایی گزینی فضایی
منبع: نگارنده‌گان، ۱۴۰۰			

۲.۱. معرفی محدوده مورد مطالعه

پس از انقلاب اسلامی، تعداد مناطق تهران به ۲۰ منطقه افزایش یافت. بعد از آن نیز، در ابتدای دهه ۷۰ و پس از بررسی‌های دوباره غرب شهر تهران، چهار منطقه تازه^۵، ۲۰ و ۲۱ ایجاد شدند و تعداد مناطق تهران به ۲۲ منطقه افزایش یافت. اکنون تهران با ۷۳۰ کیلومتر مربع دارای ۲۲ منطقه است که بیست و پنجمین شهر پرجمعیت و بیست و هفتمین شهر بزرگ جهان به شمار می‌آید و اختلافات جمعیتی و خدماتی در مناطق باعث شده تا تغییر منطقه‌بندی شهر در دوره‌های مختلف مطرح شود. منطقه ۱۷ کوچک‌ترین منطقه تهران بیش از ۹ کیلومتر مربع مساحت داشته و ۳۰۰ هزار نفر جمعیت دارد.

شهر تهران از نظر جغرافیایی در ۵۱ درجه و ۱۷ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۳۳ دقیقه طول خاوری و ۳۵ درجه و ۳۶ دقیقه تا ۴۴ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است. بر اساس نخستین سرشماری رسمی که در سال ۱۳۳۵ انجام گرفت، این شهر با بیش از یک میلیون نفر، پرجمعیت ترین شهر ایران بوده است. براساس سرشماری رسمی که در سال ۹۵، بیش از ۸ میلیون نفر جمعیت داشته است. در سال ۱۳۴۷، نخستین طرح جامع شهر تهران ابلاغ شد که در آن مساحت شهر با افزایشی خیره‌کننده به ۱۸۱ کیلومتر مربع رسیده بود. همان زمان تهران با این مساحت به ۱۲ منطقه تقسیم شده بود.

نقشه ۱. موقعیت جغرافیایی شهر تهران در کشور، منبع: نگارنده‌گان، ۱۴۰۰

کشیدگی^۲ توزیع متغیرها استفاده شده است. (Klein, 2011) معتقد است توزیع با چولگی بزرگتر از +۳ یا کوچکتر از -۳ و کشیدگی بیش از +۱۰ یا کوچکتر از -۱۰ از توزیع نرمال بسیار فاصله دارد. یافته‌های پژوهش بیانگر این واقعیت است که توزیع داده‌های متغیرهای پژوهش در آزمون چولگی و کشیدگی در بین طیف قابل قبول قرار

۳. یافته‌های تحقیق

الف) بررسی نرمال بودن متغیرهای پژوهش و الگوی کلی پژوهش:

نرمال بودن متغیرها، یکی از پیش شرط‌های لازم برای اجرای مدل معادلات ساختاری است، در این راستا، برای آزمون فرضیه‌های پژوهش، از آزمون چولگی^۱ و

² Kurtosis

¹ Skewness

اجرای مدل معادلات ساختاری برقرار است (جدول ۲)

دارد. بنابراین توزیع نرمال بودن متغیرهای پژوهش برای

جدول ۲. نتایج آزمون های نرمال بودن توزیع داده های متغیرهای پژوهش

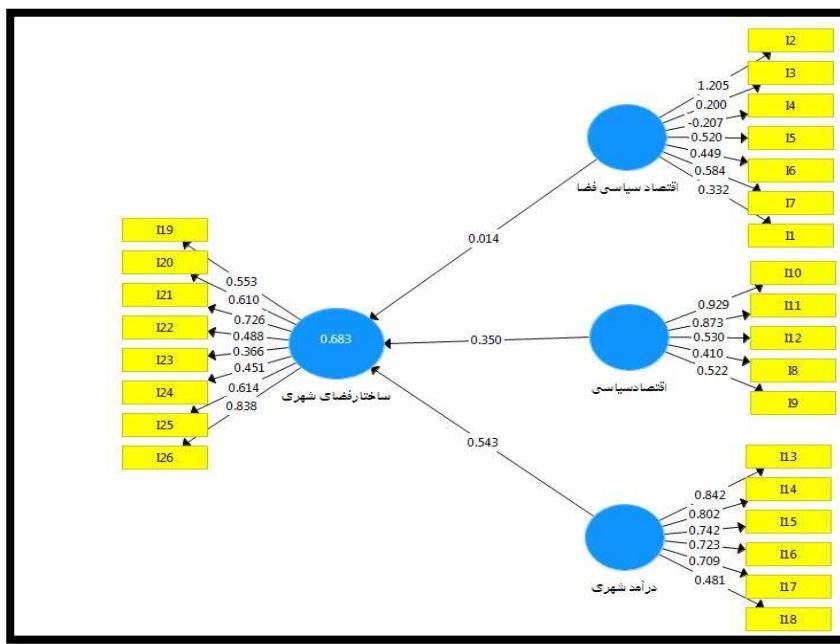
	نسبت بحرانی	کشیدگی	چولگی	مولفه ها	متغیرهای پژوهش
۱/۹۶	۰/۳۳	-۰/۸۱		اقتصاد سیاسی نفت	
۱/۹۸	۱/۳۳	-۱/۲۹		اقتصاد سیاسی فضا	متغیرهای مستقل
۲/۵۱	۲/۶۸	-۱/۵۱		ساختار مالی (درآمدی)	
۲/۴۱	-۱/۵۸	۲/۴۱		ساختار فضای شهری	متغیر وابسته

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

است که تحلیل، تبیین و میزان اثرگذاری مؤلفه های بیان شده به عنوان مدل اندازه گیری و متغیرهای پژوهش نیازمند بررسی است. در همین راستا، مدل های اندازه گیری پژوهش شامل چهار مدل و مدل ساختاری که به بررسی رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته می پردازد نیز شامل چهار مدل ساختاری می باشند.

ب) مدل های اندازه گیری و ساختاری پژوهش

«ساختار فضای شهری» و مؤلفه های بینان ساز این مدل نظری؛ بازساخت شهری، تراکم و پراکندگی جمعیت، سازماندهی فضای شهری، کیفیت رفاه اجتماعی به عنوان پیامد مکانی - فضایی و فرآورده اصلی و اساسی مؤلفه های «اقتصاد سیاسی نفت، اقتصاد سیاسی فضا و ساختار مالی »

شکل ۱. مدل اندازه گیری و ساختاری پژوهش، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

علاوه بر مؤلفه های مذکور به منظور ارزیابی این مدل اندازه گیری "اقتصاد سیاسی فضا" گویه های نظری؛ شیوه تولید مسلط، تحولات فضایی، تاثیر عوامل غیر رسمی در تصمیم گیری های اقتصادی برای شهر و نابرابری شهری طراحی شده است که انکاس عینی و عملیاتی این رویه در قلمرو عملیاتی محدوده مورد مطالعه است.

مدل های اندازه گیری پژوهش

مؤلفه اقتصاد سیاسی فضا

مؤلفه "اقتصاد سیاسی فضا" یکی از بنیادی ترین مؤلفه های اثرگذار در ساختار فضای شهری است و بر جهانی شدن و تجدید ساختارهای اقتصادی، پاسخگویی و شفافیت در نظام مالی، بازساخت فضایی شهر و ... دلالت می کند.

بیان داشت که اقتصاد سیاسی فضای اثرات و تحقق‌پذیری حداکثری داشته است. همچنین از بین مؤلفه‌های اقتصاد سیاسی «پاسخگویی و شفافیت در نظام مالی» و «تحولات فضایی» دارای تحقق‌پذیری بینابین بوده است (جدول ۳)

تحلیل و تبیین میزان تحقق‌پذیری و عدم تحقق

پذیری مؤلفه‌ها

نتایج تحلیل داده‌ها و بارهای عاملی گوییه‌ها، یانگر این واقعیت است که "شیوه تولید مسلط" و "جهانی شدن و تجدید ساختارهای اقتصادی از اولویت‌های اصلی در اقتصاد سیاسی فضایی باشند. با توجه به این مهم، می‌توان

جدول ۳. نتایج تحقق‌پذیری و عدم تحقق‌پذیری مؤلفه اقتصاد سیاسی فضایی

نماد	گوییه‌ها	بار عاملی	نتیجه
۱۱	بازساخت فضایی شهر	۰/۳۳	تحقیق حداکثری
۱۲	شیوه تولید مسلط	۱/۰۲	تحقیق حداکثری
۱۳	تأثیر عوامل غیر رسمی در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی برای شهر	۰/۲۰	عدم تحقق
۱۴	نابرآبری شهری	-۰/۲۰	عدم تحقق
۱۵	پاسخگویی و شفافیت در نظام مالی	۰/۵۲	تحقیق بینابین
۱۶	تحولات فضایی	۰/۴۴	تحقیق بینابین
۷۱	جهانی شدن و تجدید ساختارهای اقتصادی	۰/۵۸	تحقیق حداکثری

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

روایی همگرا، روایی واگرا و روشن فورنل و لارکر دامنه (بازه) شاخص‌های مذکور برای تأیید اقتصاد سیاسی فضای قابل پذیرش بوده و داده‌ها تأیید کننده مؤلفه مذکور بوده است.

تحلیل کمی مؤلفه اقتصاد سیاسی فضای مبتنی بر شاخص‌های بازش مدل

تحلیل یافته‌های مبتنی بر شاخص‌های مدل اندازه-گیری (ارتباط شاخص‌های مشاهده‌پذیر با متغیر یا سازه)، براین موضوع تاکید دارد که برابر با مقدار شاخص‌های پایایی (آلای کرونباخ)، پایایی ترکیبی (CR) یا RHO،

جدول ۴. تحلیل کمی مؤلفه اقتصاد سیاسی مبتنی بر شاخص‌های اندازه‌گیری

برازش	شاخص	دانمه (بازه) قابل قبول	مقدار شاخص	نتیجه
پایایی شاخص (آلای کرونباخ)		۰/۷	۰/۸۳	تایید مدل
RHO یا پایایی ترکیبی (CR)		CR ≥ 0.7	۲۰/۸	تایید مدل
ضرایب بارهای عاملی		≤ 0.4	۴۰ بالاتر از	تایید مدل
روایی همگرا (میانگین واریانس استخراج شده)		AVE $\geq 0.5 & 0.4$	۸۰/۵	تایید مدل
روایی واگرا (روشن بارهای عاملی متقابل)		همبستگی بین شاخص و سازه بیشتر از دیگر همبستگی بی شاخص و سازه‌های دیگر	۰/۸۳ تایید مدل	
روش فورنل و لارکر		جذر AVE بیشتر از سازه‌های پایین تر از خود	اعداد مندرج در قطر ماتریس از اعداد ذیل خود بیشتر است	تایید مدل

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

و اندازه‌گیری آن پنج گویه طراحی و تدوین شده است.

در این راستا، تحلیل و تبیین تحقق‌پذیری و عدم تحقق

اقتصاد سیاسی نفت

مؤلفه اقتصاد سیاسی نفت یکی از مؤلفه‌های

اثرگذار در ساختار فضای شهری است که به منظور تبیین

حداکثری، دو هدف/گویه دارای تحقق پذیری بینایی و یک گویه/هدف دارای تحقق پذیری حداقلی است.

تحلیل کمی مؤلفه اقتصاد سیاسی نفت مبتنی بر شاخص‌های برازش

تحلیل یافته‌های مبتنی بر شاخص‌های مدل اندازه‌گیری (جدول ۶) (ارتباط شاخص‌های مشاهده پذیر با متغیر یا سازه)، براین موضوع تأکید دارد که برابر با مقدار شاخص‌های پایابی (آلفای کرونباخ)، پایابی ترکیبی (CR) یا RHO، روایی همگرا، روایی واگرا و روش فورتل و لارکر دامنه (بازه) شاخص‌های مذکور برای تایید مؤلفه اقتصاد سیاسی نفت قابل پذیرش بوده و داده‌ها تأیید کننده مؤلفه مذکور بوده است.

پذیری این مؤلفه‌ها و تحلیل کمی آن که بر پایه شاخص‌های برآش بوده است به شرح ذیل بررسی شده است.

تحلیل و تبیین تحقق پذیری و عدم تحقق پذیری مولفه‌ها

نتایج تحلیل داده‌ها جدول (۵) نشان داد که از بین گویه تبیین کننده مولفه اقتصاد سیاسی نفت، گویه "رشد و انباست سرمایه" و "راتن جویی" دارای تحقق پذیری حداکثری بوده است. افزون بر این، از بین گویه‌های دیگر این مؤلفه "تعامل دولت و بازار" و "کشن ناپذیری بازار" دارای تحقق بینایی و گویه "تخصیص منابع" دارای تحقق حداقلی بوده است به عبارت دیگر در مؤلفه اقتصاد سیاسی نفت، دو گویه/ هدف دارای تحقق پذیری

جدول ۵. نتایج تحقق پذیری و عدم تحقق پذیری مؤلفه اقتصاد سیاسی نفت

نماد	گویه‌ها	باراعمالی	نتیجه
۸۱	تخصیص منابع	۰/۴۱	تحقیق حداقلی
۱۹	تعامل دولت و بازار	۰/۵۲	تحقیق بینایی
۱۰۱	رشد و انباست سرمایه	۰/۹۲	تحقیق حداکثری
۱۱۱	راتن جویی	۰/۸۷	تحقیق حداکثری
۱۲۱	کشن ناپذیری بازار	۰/۵۳	تحقیق بینایی

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

جدول ۶. تحلیل کمی مؤلفه اقتصاد سیاسی مبتنی بر شاخص‌های اندازه‌گیری

برازش	شاخص	مقدار شاخص	دادمه (بازه) قبل قبول	نتیجه
پایابی شاخص (آلفای کرونباخ)	۰/۷	۰/۸۸	تایید مدل	
پایابی ترکیبی (CR) یا RHO	CR ≥ 0.7	۰/۹۲	تایید مدل	
ضرایب بارهای عاملی	≤ 0.4	۰/۴	بالاتر از ۰/۴	تایید مدل
روایی همگرا (میانگین واریانس استخراج شده)	AVE $\geq 0.5 \& 0.4$	۰/۵	۰/۸۰	تایید مدل
همبستگی بین شاخص و سازه بیشتر				
روایی واگرا (روش بارهای عاملی متقابل)	آلفای کرونباخ	۰/۷	۰/۸۸	تایید مدل
از همبستگی بی شاخص و سازه های دیگر	CR ≥ 0.7	۰/۹۲	تایید مدل	
روش فورتل و لارکر	Jذر AVE بیشتر از سازه های	اعداد مندرج در قطر ماتریس از	تایید مدل	
	پایین تر از خود	اعداد ذیل خود بیشتر است		

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

تخصیص بهینه متناسب با نیازهای شهری، سازمان فضایی مطلوب شهری را شکل می‌دهد. در این راستا به منظور تبیین

درآمد شهری در آمدهای شهری و وصول آن اثرات و پیامدهای فضایی مختلفی در ساختار فضای شهری دارند و در صورت

مالیات و عوارض محلی، "سهم کمک های دولتی"، "میزان دسترسی به به منابع بخش خصوصی و بازارهای مالی و سرمایه‌ای" و "اصلاح قوانین منتج به درآمد پایدار برای شهرداری" دارای بیشترین تحقق‌پذیری است.

تحلیل کمی مؤلفه درآمد شهری مبتنی بر شاخص‌ها

جدول ۸ نشان می‌دهد که برابر با مقدار شاخص‌های

پایابی (آلای کرونباخ)، پایابی ترکیبی (CR) یا RHO، روابی همگرا، روابی واگرا و روش فورنل و لارکر دامنه (بازه)، مدل خوداتکایی، توانمندسازی و ظرفیت‌سازی دارای برآذش مطلوب بوده و داده‌ها و شاخص‌ها تایید کننده این مدل می‌باشد.

و اندازه‌گیری این مؤلفه، تعداد شش گویه طراحی و تدوین شده است؛ که تحقق‌پذیری و عدم تحقق‌پذیری این مؤلفه و تحلیل کمی آن بر پایه شاخص‌های برآذش بوده است که به شرح ذیل بررسی شده‌اند.

تحلیل و تبیین تحقق‌پذیری و عدم تحقق‌پذیری مؤلفه درآمد شهری

نتایج جدول (۷) نشان می‌دهد که از بین مؤلفه‌های اثرگذار، به استثنای مؤلفه "عدم همخوانی وظایف و مسئولیت‌های شهرداری با منابع تأمین مالی" که دارای تحقق حداقلی است سایر مؤلفه‌ها نظیر مؤلفه "درآمد های پایدار (متکی بر ساخت و ساز و فروش تراکم)"، "اخذ

جدول ۷. نتایج تحقق‌پذیری و عدم تحقق‌پذیری مؤلفه درآمد شهری

نماد	گویه‌ها	باراعمالی	نتیجه
I13	درآمدهای پایدار (متکی بر ساخت و ساز و فروش تراکم)	۰/۸۴	تحقیق حداکثری
I14	اخذ مالیات و عوارض محلی	۰/۸۰	تحقیق حداکثری
۱۵I	سهم کمک‌های دولتی	۰/۷۴	تحقیق حداکثری
۱۶I	میزان دسترسی به به منابع بخش خصوصی و بازارهای مالی و سرمایه‌ای	۰/۷۲	تحقیق حداکثری
۱۷I	اصلاح قوانین منتج به درآمد پایدار برای شهرداری	۰/۷۰	تحقیق حداکثری
۱۸I	عدم همخوانی وظایف و مسئولیت‌های شهرداری با منابع تأمین مالی	۰/۴۸	تحقیق حداقلی

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

جدول ۸. تحلیل کمی مؤلفه درآمد شهری مبتنی بر شاخص‌های اندازه‌گیری

برآذش	شاخص	دادمه‌(بازه) قابل قبول	مقدار شاخص	نتیجه
پایابی شاخص (آلای کرونباخ)	۰/۷	۰/۸۸	۰/۸۸	تأثیر مدل
پایابی ترکیبی (CR) یا RHO	CR ≥ 0.7	۰/۹۲	۰/۹۲	تأثیر مدل
ضرایب بارهای عاملی	۰/۴	۰/۴۰	۰/۴۰	تأثیر مدل
روابی همگرا (میانگین واریانس استخراج شده)	AVE $\geq 0.5 \& 0.4$	۸۰/۵	۸۰/۵	تأثیر مدل
روابی واگرا (روش بارهای عاملی متقابل)	همبستگی بین شاخص و سازه پیشتر	۰/۴	۰/۴۰	همبستگی بالاتر از سازه-های دیگر
روش فورنل و لارکر	جزر AVE بیشتر از سازه‌های پایین	۰/۴	۰/۸۸	اعداد مندرج در قطر ماتریس از اعداد ذیل خود بیشتر است

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

اقتصاد سیاسی فضا و درآمد شهری است به منظور سنجش

تحقیق‌پذیری و تبیین این متغیر، ۸ گویه شناسایی و ارزیابی

شده است.

ساختمان شهری

ساختمان شهری به عنوان معلوم و متغیر وابسته

تحت تأثیر متغیرهای مستقلی نظیر، اقتصاد سیاسی نفت،

نتیجه گرفت این مؤلفه دارای تحقق‌پذیری حداقلی بوده است (جدول ۹).

تحلیل کمی مؤلفه ساختار فضای شهری مبتنی بر شاخص‌های برازش

نتایج جدول (۱۰) نشان می‌دهد که تحلیل شاخص‌های پایایی (آلفای کرونباخ)، پایایی ترکیبی (CR) یا RHO، روایی همگرا، روایی واگرا و روش فورنل و لارکر دامنه‌(بازه)، مدل ساختار فضای شهری بیانگر این واقعیت است که مؤلفه مذکور دارای برازش مطلوب بوده و داده‌ها و شاخص‌ها تأیید کننده این مدل می‌باشد.

تحلیل و تبیین تحقق‌پذیری و عدم تحقق‌پذیری

مؤلفه ساختار فضای شهری

یافته‌های پژوهش بیانگر این واقعیت است که مؤلفه‌هایی "راتن خواری زمین و مسکن"، "میزان اثرگذاری طرح‌های شهری در ایجاد رانت و ارزش افزوده برای شهر"، "سازماندهی فضای شهری"، "بازساخت شهر دارای تحقق‌پذیری حداکثری، مؤلفه "جادایی‌گزینی فضایی"، مؤلفه‌ای "تراکم و پراکندگی جمعیت"، "کیفیت رفاه اجتماعی"، "تغییر کاربری‌ها" دارای تحقق حداقلی است. مبتنی بر تعداد مؤلفه‌های با تحقق‌پذیری حداقلی می‌توان

جدول ۹. نتایج تحقق‌پذیری و عدم تحقق‌پذیری مؤلفه ساختار فضای شهری

نام	گویه‌ها	باراعمالی	نتیجه
۱۹	جادایی‌گزینی فضایی	۰/۵۵	تحقیق بیانی
۲۰	سازماندهی فضای شهری	۰/۶۱	تحقیق حداکثری
۲۱	بازساخت شهری	۰/۷۲	تحقیق حداکثری
۲۲	تراکم و پراکندگی جمعیت	۰/۴۸	تحقیق حداقلی
۲۳	کیفیت رفاه اجتماعی	۰/۳۶	تحقیق حداقلی
۲۴	تغییر کاربری‌ها	۰/۴۵	تحقیق حداقلی
۲۵	میزان اثرگذاری طرح‌های شهری در ایجاد رانت و ارزش افزوده برای شهر	۰/۶۱	تحقیق حداکثری
۲۶	راتن خواری زمین و مسکن	۰/۸۳	تحقیق حداکثری

منبع: نگارنده‌گان، ۱۴۰۰

جدول ۱۰. تحلیل کمی ساختار فضای شهری مبتنی بر شاخص‌های اندازه‌گیری

برآذش	شاخص	مقدار شاخص	نتیجه
۱. میزان اثرگذاری طرح‌های شهری در ایجاد رانت و ارزش افزوده برای شهر	پایایی شاخص (آلفای کرونباخ)	۰/۷	دادمه‌(بازه) قابل قبول
۲. روش فورنل و لارکر	پایایی ترکیبی (CR) یا RHO	CR≥۰/۷	تأثیر مدل
۳. روش فورنل و لارکر	ضرایب بارهای عاملی	۰/۴≥۰/۴	تأثیر مدل
۴. روش فورنل و لارکر	روایی همگرا (میانگین واریانس استخراج شده)	AVE≥۰/۵&۰/۴	تأثیر مدل
۵. روش فورنل و لارکر	دواوی و اگرا (روش بارهای عاملی متقابل)	جذر AVE بیشتر از سازه‌های پایین	همبستگی بالاتر از سازه‌های همبستگی بین شاخص و سازه بیشتر
۶. روش فورنل و لارکر	دواوی و اگرا (روش بارهای عاملی متقابل)	اعداد مندرج در قطر ماتریس از همبستگی بی شاخص و سازه‌های دیگر	تأثیر مدل
۷. روش فورنل و لارکر	دواوی و اگرا (روش بارهای عاملی متقابل)	اعداد مندرج در قطر ماتریس از اعداد ذیل خود بیشتر است	همبستگی با ایجاد مدل

منبع: نگارنده‌گان، ۱۴۰۰

ارزیابی و برآش مدل ساختاری پژوهش می‌باشد. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داده است که اعداد معناداری (T-value) در برخی از سازه‌های پژوهش بالاتر از ۱,۹۶ می‌باشد. این بدین معنی است که می‌توان نتیجه گرفت که صحت رابطه

ج) مدل ساختاری اقتصاد سیاسی فضا و درآمد شهری بر ساختار فضای شهری

صحت و معناداری رابطه بین متغیرهای پنهان: صحت رابطه و شدت رابطه دو عنصر تعیین و تبیین کننده در

فضای شهری تأیید نشده است. این بدان معنا است که صحت رابطه بین درآمدی شهری به عنوان متغیر مستقل و ساختار فضای شهری به عنوان متغیر وابسته مورد تأیید قرار گرفته است.

بین متغیر پنهان بروزنزای درآمد شهری و متغیر پنهان درون-زای ساختار فضای شهری معنادار است. در همین چارچوب با توجه پایین بودن اعداد معناداری (*t-value*)، صحت رابطه بین اقتصاد سیاسی فضا و اقتصاد سیاسی نفت و ساختار

جدول ۱۱. مقادیر شاخص‌های برآش مدل ساختاری بین متغیرهای پژوهش

GOF	نتیجه (صحت رابطه)	صحت رابطه		روابط متغیرها	مدل
		آماره t- (value)	رتیه صحت رابطه		
۰/۵۱	عدم تأیید	۳	۰/۱۳	اقتصاد سیاسی فضا ← ساختار فضای شهری	۱
۰/۵۱	عدم تأیید	۲	۱/۳۱	اقتصاد سیاسی ← ساختار فضای شهری	۲
۰/۵۱	تأیید	۱	۲/۰۰۹	درآمد شهری ← ساختار فضای شهری	۳

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

و سازمان‌های توسعه‌ای در افق چشم‌انداز شهر تهران عینیت فضایی به خود خواهد گرفت.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل اثرات اقتصاد سیاسی نفت بر ساختار درآمدی فضاهای شهری یکی از موضوعات مهم و اساسی در مدیریت توسعه شهری است که دارای پیامدهای مختلفی در ساختار و سازمان فضای شهری است. در این راستا، به منظور کاهش پیامدهای نامطلوب این مؤلفه بر ساختار فضای شهری، تبیین و تحلیل اثرات مؤلفه اقتصاد سیاسی باستی مورد توجه بازیگران و کنشگران توسعه فضای شهری قرار گیرد. در همین چارچوب، به منظور تبیین و تحلیل این اثرات، مؤلفه‌های و متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش واکاوی شده است.

در این راستا، "اقتصاد سیاسی نفت"، "اقتصاد سیاسی فضا" و "ساختار مالی" به عنوان متغیرهای بروزنزا (مستقل) و "ساختار فضای شهری" به عنوان متغیر درونزای پژوهش مشخص شده است که به منظور سنجش متغیرهای درون و بروزنزای پژوهش تعداد ۲۶ شاخص مشخص شده است که از این تعداد، ۵ شاخص مربوط اقتصاد سیاسی نفت، ۷ شاخص مربوط به اقتصاد سیاسی فضا، ۶ شاخص مربوط به

شدت رابطه بین متغیرهای پنهان: بررسی شدت رابطه بین متغیرهای پژوهش یکی از معیارهای مهم ارزیابی در مدل معادلات ساختاری است.. در این راستا، به منظور شدت رابطه بین متغیرهای پنهان بروزنزا «اقتصاد سیاسی»، «اقتصاد سیاسی فضا» و «درآمد شهری» و متغیر پنهان درون-زای «ساختار فضای شهری»، از معیار ضریب تعیین (*R²*) و اندازه تاثیر (*F₂*) استفاده شده است (مقادیر ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵)، به ترتیب نشان از اندازه تاثیر کوچک، متوسط و بزرگی یک سازه بر سازه دیگر دارد. در همین چارچوب و براساس مقادیر اندازه تاثیر (*F₂*)، شدت اثر متغیر «درآمد شهری» بر روی متغیر «ساختار فضای شهری» نسبت به سایر متغیرها و سازه‌های دیگر دارای اندازه اثر قوی‌تر است. افرون بر این، شدت اثر متغیر «اقتصاد سیاسی» و «اقتصاد سیاسی فضا» بر متغیر ساختار فضای شهری در رده‌بندی بعدی قرار گرفته است. با توجه به این موضوع، به منظور تقویت ساختار شهری در شهر تهران باستی شاخص‌ها و مؤلفه‌های "درآمد شهری پایدار" را تقویت تا از این طریق "ساختار مطلوب فضای شهری محقق گردد، متناسب با این اثرگذاری، نتیجه و انکاس فضایی "ساختار و سازمان مطلوب شهری" در بخش‌های سرزمینی، قلمروهای فضایی

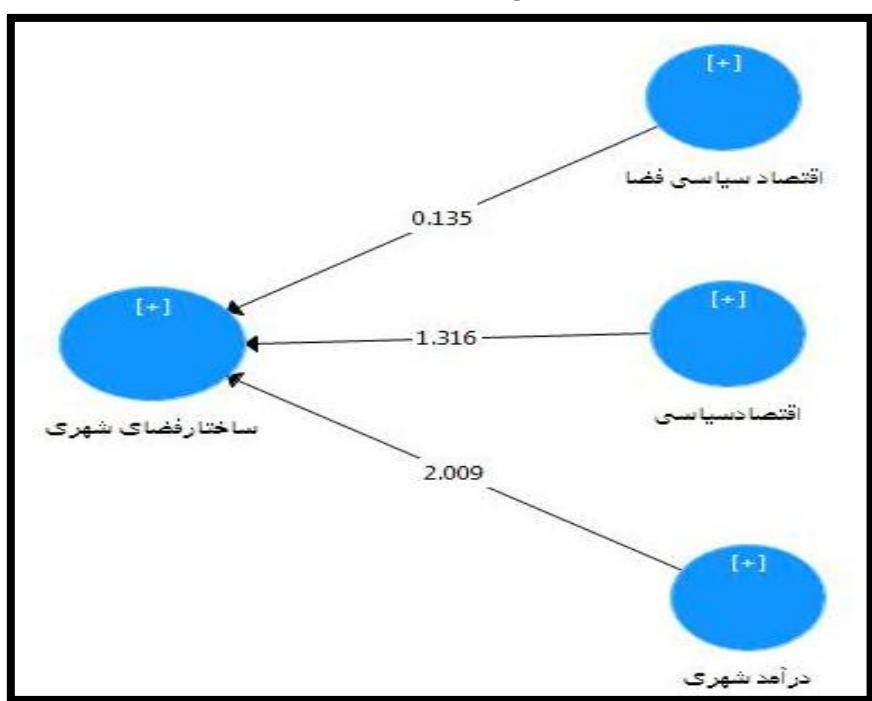
می باشد. از بین شاخص های این مؤلفه، شاخص شیوه تولید مسلط، شاخص جهانی شدن و تجدید ساختارهای اقتصادی دارای تحقق پذیری حداکثری می باشد که این موضوع با یافته های پژوهش های (Kazemian, 2020) همخوانی و هم راستایی دارد.

ساختمار مالی و ۸ شاخص مربوط به ساختار فضای شهری است. واکاوی و بررسی های به عمل آمده نشان می دهد از بین شاخص های "متغیر اقتصاد سیاسی فضا"، ۲ شاخص دارای تحقق حداکثری، ۲ شاخص دارای تحقق بینایی، ۱ شاخص دارای تحقق حداقلی و ۲ شاخص دارای عدم تحقق

جدول ۱۲. مقادیر شاخص های برآذش مدل ساختاری در متغیرهای پژوهش

GOF	نتیجه (شدت و انر رابطه)	روابط متغیرها		مدل
		معیار اندازه	ضریب تعیین	
		(F2)	(R2)	
۰/۵۱	اثر حداقلی	۰/۰۰۲	۰	اقتصاد سیاسی فضا
	اثر بینایی	۰/۱۰۲	۰	اقتصاد سیاسی
	اثر حداکثری	۰/۳۰	۰/۴۷	درآمد شهری

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

شکل ۲. مدل ساختاری مدل ساختاری بین متغیرهای پنهان برونزا و دورنزا پژوهش

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

شهری "تعداد ۶ شاخص که شامل شاخص های؛ درآمدهای پایدار(متکی بر ساخت و ساز و فروش تراکم)، اخذ مالیات و عوارض محلی، سهم کمک های دولتی، میزان دسترسی به منابع بخش خصوصی و بازارهای مالی و سرمایه ای، اصلاح قوانین منتج به درآمد پایدار برای شهرداری می باشند، دارای تحقق حداکثری و شاخص "عدم همخوانی وظایف و

از بین شاخص های "مؤلفه اقتصاد سیاسی" ، شاخص های "رشد و انباست سرمایه" و "راتن جویی" دارای تحقق حداکثری است. یافته های پژوهش، با نتایج پژوهش های، Heidari, 2013, (Samimi and Mirhashmi, 2021) و در یک راستا می باشد و دارای همپوشانی است. افزون بر این، از بین شاخص های تبیین کننده مؤلفه "درآمد

دریافت عوارض متناسب با وضعیت اقتصادی شهر، توان پرداخت مردم و وضعیت مالی ساکنان و موقعیت منطقه باشد؛ انعطاف‌پذیری بالا در دریافت عوارض متناسب با رشد درآمد یا نرخ تورم و غیره باشد.

۵. فهرست منابع

- Abdi Daneshpour, Z. 2007. "Introduction to planning theories with special emphasis on urban planning", Shahid Beheshti University Publications, first edition. (in persian)
- Akbari, N. U., & Yarmohammadian, N. 2013. Estimating the Amount of Sustainability of Municipality Revenue in case of Paying Building Taxes on Installment Plan (The Case of Isfahan Municipality). IUESA 2013; 1 (1) :103-115, 20.1001.1.23452870.1391.1.1.7.9 (in persian)
- Athari, K. 2009. "Urban economy and city economy in Iran", Ekhtaz Shahr magazine (special section), Vol 2, No 7.(in persian)
- Basiri Parsa, N., & Nematullah, A. 2009. Municipalities' Income Stability and Sustainable Urban Development: A Case Study of Hamedan City, First Conference on Sustainable Urban Development, Tehran. (in persian)
- Borhani, K., Rafiyan, M., & Meshkini, A. 2016. Land Use Change and Political Economy of Space: Developing a Theoretical- Integrated Model, Iranian Journal of Sociology, Vol 18, No 3, pp 86-109. 20.1001.1.17351901.1396.18.3.4.6(in persian)
- Collier, S. & Anke, G. 2022. Design in government: City planning, space-making, and urban politics, Political Geography, Volume 97,pp1-13.
- El-Anshasy, A., & Bradley, M.D. 2012. Oil Prices and the Fiscal Policy Response in Oil-Exporting Countries. Journal of Policy Modeling, vol.34
- Esaei Khosh, A. 2008. evaluation of cash basis and recognition of income in 20 districts of Tehran municipality, master's thesis, Faculty of Accounting and Management, Allameh Tabatabai University. (in persian)

مسئولیت‌های شهرداری با منابع تأمین مالی "دارای تحقق حداقلی است. تطابق یافته‌های پژوهش با نتایج پژوهش‌های انجام شده بیانگر این واقعیت است که یافته‌های این پژوهش‌های نیز تأیید‌کننده نتایج پژوهش‌های (Nesari, 2015) و (Zenouz, 2008) است. افرون بر این، از بین شاخص‌های تبیین‌کننده ساختار فضای شهری، تعداد ۴ شاخص نظری؛ سازماندهی فضای شهری، بازساخت شهری، رانت‌خواری زمین و مسکن، میزان اثرگذاری طرح‌های شهری در ایجاد رانت و ارزش افزوده برای شهر دارای تحقق حداقلی است و سه شاخص دیگر دارای تحقق حداقلی و یک شاخص دارای تحقق بینایین می‌باشد. که در پژوهش‌های دیگر مورد بررسی قرار نگرفته است و با یافته‌های پژوهش‌های دیگران متفاوت است و می‌توان از آن به عنوان نتیجه جدید یاد کرد. در همین راستا، پیامد نفتی شدن اقتصاد در تهران "رانت‌خواری زمین و مسکن" را به دنبال داشته است. به منظور تقویت ساختار شهری در شهر تهران می‌بایستی شاخص‌ها و مؤلفه‌های "درآمد شهری پایدار" را تقویت تا از این طریق "ساختار مطلوب فضای شهری محقق گردد، متناسب با این اثرگذاری، نتیجه و انکاس فضایی "ساختار و سازمان مطلوب شهری" در بخش‌های سرزمینی، قلمروهای فضایی و سازمان‌های توسعه‌ای در افق چشم‌انداز شهر تهران عینیت فضایی به خود خواهد گرفت. در همین راستا مهمترین پیشنهاداتی به شرح زیر ارائه می‌شود:

ساماندهی و بهبود مدیریت هزینه‌ها توسط شهرداری و سایر ارگان‌های مرتبط؛

اصلاح قانون شهرداری‌ها به منظور افزایش کارایی لازم برای بهبود وضعیت درآمد شهرداری‌ها؛

بازنگری در میزان عوارض صنایع و مشاغل مزاحم شهری؛

اختصاص عوارض و مالیات فروش فرآورده‌های نفتی

صرف شده در شهر تهران؛

- Journal of Environmental Studies, Vol 35, No 51. (in persian)
- Mesgari, So., Naimi Sadigh, A., & Abdolshah, M. 2018. Investigating the factors affecting the income of municipalities and providing appropriate strategies for sustainable revenue. *GeoRes* 2018; 33(۲) , 10.29252/geores.33.2.73 .(in persian)
- Nesari, R., Montazeri, R., & Hosseinzadeh, N. 2015. Sustainable Financing Strategies of Tehran Municipality in the Five-Year Plan, Emphasizing Issued Resistive Economy Policies. *IUESA* 2015; 3 (11) :99-116. (in persian)
- Samimi, S., & Mirhashmi, S.M. 2013. the effect of oil revenues on the income of municipalities in large cities in Iran, the first conference on urban economics in Iran, Mashhad. (in persian)
- Saunders, P. 2012. "Social Theory and Urban Problem", translated by Mahmoud Sharaipour, Tehran: Tisa Publications. (in persian).
- Seifaldini, F. 2011. "Specialized Language of Urban and Regional Planning", Ayezh Publishing House, Tehran. (in persian).
- Small. J. and M. Witherick, (1990), a modern Dictionary of Geography, Edward Arnold, London.
- Taghi Heidari, M., rashidi, A., Ranjbarnia, B., & RAHMANI, M. 2021. Explaining the drivers of oil economy and its effects on the quality of livability of local communities in extracted cities (Case study: Behbahan), Geographical Urban Planning Research, Vol 8, No 4, pp 737-760. (in persian).
- Urry, J. 1985. Social relations, space and time. In D. Gregory & J. Urry (Eds.), Social relations and spatial structures (pp. 20–48). London: Macmillan
- Wind, B., & Ibrahim, B. 2020. the war-time urban development of Damascus: How the geography- and political economy of warfare affects housing patterns, *Habitat International*, Volume 96.
- Witlox, F., & Derudder, B. 2007. Airline Passenger Flows through Cities, Some New Evidence, in: P. Taylor, B. Derudder, P. Hamonpad Consulting Engineers. 2012. methods of increasing revenue and reducing municipal costs, Urban Planning Office of the Ministry of Interior, Center for Urban Planning Studies, Tehran: Publications of Iran's Municipalities Organization. (in persian)
- Imani Shamlou, J., & Rafiyan, M. 2015. Powerand Re-definition of Urban Planning Theory (with an Emphasis on Political Economy in Oil-Based Economies), the scientific Journal of strategy, Vol 25, No 80, pp 287-319. (in persian)
- Jamshidzadeh, E. 2012. review and analysis of expenses and credits of the country's municipalities during the years 50-56 and 71-79, *Country Management and Planning Quarterly*, Vol 13. , No 4. (in persian)
- Kamran, H., Ahmadi, S. A., Baghaee Nia, H., & Ansari, Z. 2017. The Impact of Political Ideology on Promoting the Level of Geographic Space Case study: Qom province, *Geography (International Journal of Geographical Society of Iran)*, Vol 15, No. 53; 265-246. (in persian)
- Kazemian, G., Ali Akbari, E., Taleshi, M., & Hadad Hasanabadi, M. 2021. Constructive Dynamisms of Large-Scale Urban Projects by the Space Political Economy Approach; a Case Study of Mashhad Metropolis. *GeoRes* 2021; 36 (3) :263-274. (in persian)
- Kazemian, Gh. Aliakbari, E., Taleshi, M., & Hadad Hasanabadi, M. 2020. Financing Management of Cities and Modern Urban Political Economy (Case Study: Mashhad Metropolis), *Geography and Urban Space Development*, Vol 3, No 2. (in persian)
- Mahdavivafa, H., Razavian, M., & Momeni, M. 2009. The Role of Political Economic in Spatial Structure of Tehran and Periphery, *Journal of Environmental Studies*, Vol 35, No 50, pp 1-14. 20.1001.1.10258620.1388.35.51.4.6.(in persian)
- Mahdavivafa, H., Razaviyan, M. T., & Momeni, M. 2009. The Role of Political Economic in Spatial Structure of Tehran and Periphery,

- Geography and Planning, Architecture and Urban Planning, Tehran, (in persian)
- Zenour, B. 2008. The Theoretical Foundations of Municipal Revenue System, Shahr Economy Quarterly, No. 2. (in Persian).

Saey, F. Witlox, and Cities in Globalisation, Routledge, and London.

Yousufian Ahri, H., & Jalali, S. 2015. Investigating the role of political economy in today's urban spaces with an emphasis on Tabriz city, the 4th National Conference on Sustainable Development in the Sciences of

